

Баханова Анна Алексеевна
учитель начальных классов.

Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение
«Саха политехнический лицей» городского округа «город Якутск»

Технологическая карта урока родного (якутского) языка
«Маарыннабар бутэй дорҕооннор ч-дь»

Саха тылын уруогун технологическай каартата «Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор»

Кылаас	1д	
ҮөМК	«Саха оскуолата»	
Үөрэнэр кинигэ	Захарова Л.В. уо.д.а. Саха тыла 1 кылаас. Дьокуускай, Бичик.	
Уруок тиэмэтэ	Маарыннаһар ды-ч бүтэй дорҕооннор (30 - 31 сирэй)	
Учуутал улэтин сорукутара	Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор туһунан үөрэнээччи билиитин кэнэтии; Маарыннаһар бүтэй дорҕоонноох тыллары таба суруйарга үөрэтии; толкуйдуур дьоҕуру сайыннарыы	
Сурун өйдөбүллэр	Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор	
Туттуллар информационнай тэриллэр	Компьютер, проектор, презентация «Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор», «Ыһыах» ырыа.	Предметтэр икки ардыларынааҕы сибээс: Тулалыыр эйгэ: общ.миэстэбэ сэрэхтээх буолуу, саха быраабынньыгын сиэрэ-туома.

I. Үөрэх биридимиятын үөрэтии түмүгэ:

Тустаах үөрэх биридимиятын үөрэтии түмүгэ	Үөрэх сатабылларын сайыннарыы түмүгэ:
<ul style="list-style-type: none"> • Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор диэн арааран билэр; • Маарыннаһар [дь], [ч] бүтэй дорҕоонноох тыллары бэйэтэ булар; • Маарыннаһар [дь], [ч] бүтэй дорҕоонноох тыллары таба суруйар; • Көтүтүллүбүт буукубалары туруоран, тыллары суруйар; • Тутуу буола турар сиригэр бырааб.тутууу 	<p>Билэр-көрөр үөрүйэх: Төрөөбүт тылын үөрэтэригэр сыал-сорук туруорунан көдүүстээхтик үлэлиир.</p> <p>Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр;</p> <p>Бэйэни салайынар-дьаһанар үөрүйэх: Төрөөбүт тылын барҕа баайын сыаналыыр, тыл кэрэтигэр умсугуйар, этигэн тыл күүһүн, кыабын толору туһанарга, тылын-өһүн бэйэтэ сатаан чочуйан, санаатын сиһилии этэргэ, кэпсиригэ дьулуһар.</p> <p>Үөрэнэр баҕаны, бэйэни сайыннараар.</p> <p>Бодоруһар үөрүйэх: Атын оҕолору кытта бииргэ тапсан үлэлиир;</p> <p>Кэпсэтии кэмигэр сатаан истии суолтатын өйдүүр.</p> <p>Атын киһи тугу сангарарын быһа түспэккэ болҕойон истэр.</p>

--	--

Уруок технологията

Уруок түһүмэхтэрэ	Уруок ис хоһооно уонна учуутал дьарыга	Үөрэнээччилэр үлэлэрэ	Үөрэх сатабылларын сайыннарыы түмүгэ
<p>1.Тэрээһин чааһа</p> <p>Сыала: уруокка бэлэмнэнии</p>	<p>Уруокка үлэлиир туругу тэрийэр</p> <p>- Үтүө күнүнэн!</p> <p>Бүгүн уруокпут интэриэһинэй буоларын курдук үлэлиибит. Ол туһугар барытын көхтөөхтүк оноробут, болжомтолоох буоларбыт ирдэнэр. Толкуйдуур дьобур биһиэхэ эмиэ туһалаах.</p> <p>(Слайд. Саспыт тыл)</p> <p>Устэ суруллубут буукубалары сот. Ханнык тыл саспытын таай.</p> <p>Чыыһылабытын суруйабыт. Кинигэбит 47 сирэин арыйан олоробут.</p>	<p>Эбэрдэлэһэллэр</p> <p>Үөрэнэр турукка киирэн, болжомтолорун учууталга хатыылар.</p>	<p>Бэйэни салайынар-дьаһанар үөрүйэх:</p> <p>Үөрэнэр баһаны, бэйэни сайыннараар</p>
<p>2.Ситиһии төрүөтүн олохтоохун</p> <p>Сыала: билиини ыларга бэлэмнээһин</p>	<p>Ситиһии төрүөтүн олохтуур.</p> <p>-Ханнык төрүт саха доржооно баарый?</p> <p><i>дьэдьэн</i></p> <p>2) Барар барар да, биир сиртэн хоннубат баар үһү.</p> <p>-Онтон бу тылларга ханнык бүтэй доржоон хатыланарын ейдеен көрдүгүт?</p> <p><i>Чаьы</i></p> <p>Тэтэрээккэ бастакы буукубаларын суруйабыт.</p>	<p>Үлэлиир турукка киирэллэр.</p> <p>Ыйытыыларга эппиэттииллэр.</p> <p>Илиилэрин уунан эппиэттииллэр.</p> <p><u>Толкуйга киирэллэр</u></p>	<p>Бодоруһар үөрүйэх:</p> <p>Кэпсэтии кэмигэр сатаан истии суолтатын өйдүүр.</p>

	<p>- [дь] уонна [ч] бүтэй дорҕооннору сангаран көрүң.</p> <p>-Хайдахтарый?</p> <p>- [дь], [ч] бүтэй дорҕооннор майгыннаһар эбиттэр.</p>		
<p>3.Билэр үөрүйэхтэргэ олобуран проблеманы таһаарыы</p> <p>Сыала: билиини ыларга бэлэмнээһин</p>	<p>Үөрэнэр проблеманы таһаарар.</p> <p>-Икки бүтэй дорҕоону тэннээн эрэ: [дь] уонна [ч] (тыас, куолас – дь, тыас - ч) Илиибитин моойбутугар тутан бэрэбиэркэлибит. Тэтэрээккэ дорҕоонун фишкатын еннуубут.</p> <p>-Туох уратылаахтарый?</p> <p>-[дь] ньиргиздээх бүтэй дорҕоон.</p> <p>- Оттон [ч] ханнык дорҕоон диибитий?</p> <p>-[ч] ньиргизэрэ суох бүтэй дорҕоон.</p> <p>-[дь] уонна [ч] туохтара майгыннаһар?</p> <p>-Иккиэн бүтэй дорҕооннор (дуоскаҕа дь-ч карточка)</p>	<p>Ыйытыыларга эппиэттииллэр.</p> <p>Билиини ыларга бэлэмнэнэллэр.</p>	<p>Билэр-көрөр үөрүйэх:</p> <p>Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр;</p> <p>Тустаах үөрэх биридиммитин үөрэтии түмүгэ:</p> <p>Ыйытыыга эппиэттиир, сэхэргэхэр</p>
<p>4.Үөрэтэр соругу руорунуу</p> <p>Сыала: уруок тиэмэтин, сыалын быһаарыы</p>	<p>Уруок тиэмэтин уонна соруктарын буларга көмөлөһөр.</p> <p>- Оҕолор, бүгүн биһиги уруокка тугу үөрэтэр эбиһпитий?</p> <p>- Дь уонна ч маарыннаһар бүтэй дорҕооннору үөрэтиэхпит.</p> <p>- Уруокпут тиэмэтэ туох диэн буолар?</p> <p>- Уруокпут тиэмэтэ: «Дь, ч маарыннаһар бүтэй дорҕооннор»</p> <p>- Үөрэнэр сорукпут туох буоларый?</p> <p>- Дь, ч маарыннаһар бүтэй дорҕооннору арааран истии, таба санарыы, суруйуу</p> <p>(дуоскаҕа карточкалары сыһыарар: кулгаах, аях, сурук)</p>	<p>Уруок тиэмэтин кытары билсифэллэр.</p> <p>Учуутал биэрэр ыйытыыларын болҕомтолоохтук истэллэр.</p> <p>Үөрэтэр соругу туруораллар.</p>	<p>Билэр-көрөр үөрүйэх: Төрөөбүт тылын үөрэтэригэр сыал-сорук туруорунан көдүүстээхтик үлэлиир.</p> <p>Уруок тиэмэтин сэрэйн корон этэр, соруктарын бэлиэ комотунэн ааттыыр.</p>

<p>5. Сага билиини арийы.</p> <p>Сыала: сага билиини ылыы, ырытыы</p>	<p>1).Сага тиэмэни өйдүүргэ усулуобуйаны тэрийэр. (слайд)</p> <p>Оҕолор, сайыммыт саамай минньигэс бэлэбин туьунан биьихэ билигин кэпсиэбэ Каролина.</p> <p>Каролинаба махтал.</p> <p>Карточкаҕа үлэ. Сорудах: көппүт буукубалары туруоран биэринг (<i>быыһыгар тыллары быһаарыы үлэтэ ыытыллар</i>):</p> <p>...ороон, ...ааһык, ...иэ, ...ааскы, күөр...эх, атыр...ах, иэ..эгэй, ...иэрбэ, ...уос, чүмэ...и, ...үкээбил, чабы...ах) Дуоскаҕа ойуулар тураллар.</p> <p>- Пааранан бэйэ-бэйэбит үлэтин бэрэбиэркэлээн</p>	<p>Учуутал биэрэр ыйытыыларын болҕомтолоохтук истэллэр уонна эппиэттииллэр.</p> <p>Тыллары ааҕаллар, ойуутун булаллар, көппүт дорҕооннору быһаараллар, суруйаллар, “дьиэни туталлар”</p> <p>Уорэбэр ыарыҕатар оҕо</p>	<p>Тустаах үөрэх биридимэтин үөрэтии түмүгэ</p> <p>Маарыннаһар бүтэй дорҕооннор</p> <p>диэн арааран билэр;</p> <p>Көтүтүллүбүт буукубалары туруоран, тыллары суруйар.</p> <p>Сэрэхтээх буолуу быраабылатын хатылыыр.</p> <p>Бодоруһар үөрүйэх: Пааранан бииргэ тапсан үлэлиир;</p> <p>Билиини-көрүүнү ылар сатабыл:</p> <p>Сана билии ыларыгар баар билиитигэр тирэбирэр;</p> <p>Бэйэни салайынар-дьаһанар үөрүйэх: Төрөөбүт тылын барҕа баайын сыаналыыр, тыл кэрэтигэр умсугуйар, этигэн тыл күүһүн, кыабын толору туһанарга, тылын-өһүн бэйэтэ сатаан чочуйан, санаатын сиһилии этэргэ,</p>
--	---	---	--

		чэпчэтиллибит соруудабы толорор. Учутал комольор. Пааранан бэйэ-бэйэлэрин үлэтин бэрэбиэркэлиллэр.	кэпсииргэ дьулуһар. Олоххо баар бэйэ уопутугар тирэбирэр
6.Физминутка Сыала: хамсанан сынньаныы	Сынньалагы тэрийэр. Биьиги Сахабыт сирин киин куоратын олохтоохторо буолабыт. Куорашпыт аатын этин эрэ. Дьокуускай. (карточка) Бастакы буукубата ханнык буолуо дии саныыгыт? (Дь эбэтэр Ч). Санаран керебут. Хайдах сурулларын дакаастыахха эрэ. Куорат аата улахан буукубаттан суруллар. Чэйин эрэ, Дьокуускайбытын айхаллыы хамсаныахха.	Сахалыы уцкуу элеменнарын хамсанылары онгороллор.	Бэйэни салайынар-дьаһанар сатабыл: Сылааны таһаарар, салгыы үлэбэ бэлэмнэнэр.
7. Бэйэ үлэтэ	Тэтэрээккэ үлэ. -Бу тылларга Дь дуу Ч дуу суруллары хайдах биллибит? (таба сангаран, истэн). Маладьыастар! -Аны билигин таба сангаран, таба суруйарга дьарыктанабыт. -Стр. 30 эрч. 2 булабыт. Соруудабын аабабыт. Хайдах онорор эбиппитий? Ким биллэ? Кыраһыабай буочарынан суруйабыт. - Пааранан бэйэ-бэйэбит үлэтин бэрэбиэркэлээн. Сахалыы таба суруйуу тылдытынан бэрэбиэркэлэнии.	Үөрэнэр кинигэнэн үлэлиллэр. Эрч.2, стр 30 Маарыннаһар бүтэй дорҕоонноох тыллары таба суруйаллар, дь,ч буукубалары аннынан тардаллар. Пааранан бэйэ-бэйэлэрин үлэтин бэрэбиэркэлиллэр.	Тустаах үөрэх биридимэтин үөрэтии түмүгэ Маарыннаһар [дь], [ч] бүтэй дорҕоонноох тыллары таба суруйар; соруудах хайдах толоруллары сэрэйн корон этэр.
8.Билиини чингэтии уонна хонтуруолланыы Сыала: Саҥа ылбыт билиини	- Оҕолор, бүгүн биьиги Дь уонна Ч дорҕооннорго дьэ тутан биэрдибит. Кинилэр тоҕо ыаллыы олороллоро буолуой? (маарыннаһаллар) «Тыллары таай» оонньуу. -Оҕолор, дорҕооннору таба санардахпытына, таба	Бэйэ санаатын сааһылаан этэллэр. Атын оҕолор эппиэттэрин болҕойон истэллэр. Септеех буукубаны	Тустаах үөрэх биридимэтин үөрэтии түмүгэ Ыйытыыга эппиэттиир, сэһэргэхэр.

чингэтийн уонна хонтуруолланы	суруйабыт.	кердереллер (карточка кердехтерунэ тыл суруллуута арыллар) Этии толкуйдуулар.	Бодоруһар үөрүйэх: Атын киһи тугу сангарарын быһа түспэккэ болҕойон истэр. Билэр-көрөр үөрүйэх: Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр
9. Рефлексия. Бэйэни сыаналаны Сыала: үөрэнээччи бэйэтин үлэтин сыаналааһыны тэрийии	Бэйэни сыаналаныны тэрийэр. (слайд) - Чэ, эрэ оҕолоор, эниги бугун ханнык маарынабар бүтэй дорҕооннору биллигит? Тугу сатаатыгыт? Тугохха ыарырбаттыгыт? Бу уроукка тугу себулээтигит? Бэйэбитин сыаналыыбыт.	Биир биир уроуктан тугу ейдеебуттэрин уллэстэллэр.	Билэр-көрөр үөрүйэх: Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр Бэйэтин таба сыаналанар.
10. Уруогу тумуктээн. Сыала: уроук түмүгүн быһаары	Уроук түмүгүн быһаарыны тэрийэр. -Сыалбытын ситтибит дуо? (карточкаларга теннуу) -Бары маладыастаргыт, көхтөөхтүк үлэлээтигит, аныгыскы уроукка биһигини өссө санга арыйылар күүтэллэр.	Түмүк онороллор. Ыйгытыларга эппиэттиллэр. Бэйэ санаатын сааһылаан этэллэр. Атын оҕолор эппиэттэрин болҕойон истэллэр.	Билэр-көрөр үөрүйэх: Ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр, сахалыы сыйыли эппиэттиир. Бэйэтин тылынан кэпсиир.

Бэйэни сыалананы илииэ.

Уроук сабаланыта	+	-	?
Тыл таайы	+	-	?
Дорҕоон	+	-	?
Көппүт буукубалар	+	-	?
Хамсаны	+	-	?

Суруйуу	+	-	?
Тыл таайыы	+	-	?
Уруок	+	-	?